

Gevolgen coronacrisis voor ondernemers in Overijssel

Resultaten ondernemerspanel | 1-meting *(17 juni 2020)*

Voorwoord

Voor u ligt de rapportage van het eerste Overijsselse corona-ondernemerspanel, een initiatief van VNO-NCW Midden, MKB-Nederland Midden, Oost NL en de provincie Overijssel. Deze rapportage is de eerste in een reeks van drie panelonderzoeken. Het panel is opgezet met als doel input op te halen om (lokale) overheid te informeren over de behoefte en optimalisering van de hulpmaatregelen, die ondernemers, en daarmee de economie in Overijssel, ondersteunen.

De coronacrisis raakt ons allemaal en zal hoogstwaarschijnlijk nog langdurige effecten hebben. In het onderzoek is daarom een breed pakket aan vragen meegenomen over onder andere de impact van de coronacrisis op de omzet en werkgelegenheid van Overijsselse ondernemingen, maar ook over de geboden en gewenste hulpmaatregelen.

Ondernemers maken zware tijden door. Dat is evident. Door helder in kaart te brengen wat hun behoefte is, zijn wij beter in staat gerichte acties te nemen, die de bedrijvigheid, de werkgelegenheid en de Overijsselse samenleving ten goede komen. Wij danken jullie van harte voor het meedoen en roepen eenieder op om aan de slag te gaan met de aanbevelingen.

Inhoudsopgave

1. Onderzoekopzet	3
2. Resultaten	5
2.1 Impact coronacrisis op omzet en bedrijfsvoering	6
2.2 Impact coronacrisis op de werkgelegenheid	11
2.3 Beoordeling economische hulpmaatregelen	12
2.4 Toegankelijkheid en effectiviteit hulpmaatregelen	15
2.5 Behoeftte aan andere hulpvormen	17
2.6 Verwachte gevolgen coronacrisis	20
3. Achtergrondkenmerken	23

Colofon

Het ondernemerspanel en de rapportage zijn opgesteld en uitgevoerd door Right Marktonderzoek.

Heeft u vragen naar aanleiding van deze rapportage of wilt u meer informatie, dan kunt u contact opnemen met VNO-NCW Midden via info@vno-ncwmidden.nl of met Right Marktonderzoek via ghamstra@rightmarktonderzoek.nl.

1. Onderzoeksopzet

1. Onderzoeksopzet

- Aanleiding** Op dit moment heeft de coronacrisis veel impact op ondernemers. Om gericht ondersteuning te kunnen bieden aan bedrijven is het voor de lokale overheid van belang om inzicht te hebben in (de ontwikkeling) van de stand van zaken bij het bedrijfsleven, de behoefte aan hulpmaatregelen en de wijze waarop de op dit moment geboden hulpmaatregelen worden ontvangen. De overheid heeft een pakket aan hulpmaatregelen opgesteld, maar de vraag is hoe deze hulpmaatregelen door ondernemers worden ervaren en in welke mate dit ze de hulp biedt die ze nodig hebben. Door op een gestructureerde wijze onder een grote groep ondernemer te peilen, kan in beeld worden gebracht in hoeverre de geboden hulpmaatregelen daadwerkelijk aankomen en waar eventuele aanpassingen wenselijk zijn.
- Doelgroep** De doelgroep wordt gevormd door de ondernemers gevestigd in de provincie Overijssel. Aan het onderzoek hebben zowel ondernemers met personeel als zzp'ers deelgenomen.
- Methode** Het onderzoek is uitgevoerd door middel van online onderzoek, waarbij een deel van de steekproef telefonisch benaderd is door Right Marktonderzoek. Tevens is een oproep om deel te nemen aan het onderzoek en de vragenlijst in te vullen, via diverse kanalen van de opdrachtgevers verspreid. Dat heeft geresulteerd in een respons van 791 ondernemers. De opzet van de monitor is om een zo groot mogelijke groep ondernemers voor het onderzoek te bereiken, de wijze van benadering zorgt er mogelijk voor dat bepaalde groepen in de steekproef onder- of oververtegenwoordigd zijn.
- Veldwerkperiode** Het veldwerk voor het onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode van 25 mei tot en met 8 juni jl.
- Rapportage** In deze rapportage worden de resultaten van het onderzoek op totaalniveau weergegeven en voorzien van de belangrijkste conclusies. Daarnaast worden opmerkelijke verschillen op basis van bedrijfsomvang, branche of regio tekstueel in de rapportage benoemd.

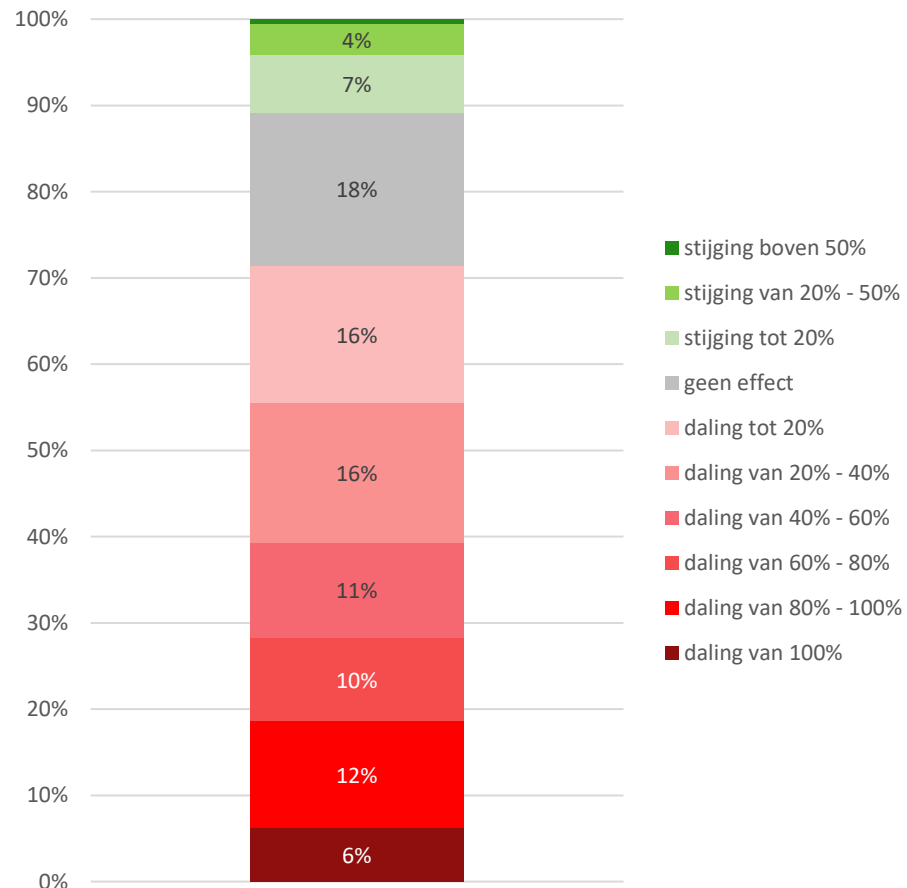
2. Resultaten

2.1 Impact coronacrisis op omzet en bedrijfsvoering

Welk effect heeft de coronacrisis tot nu toe op uw omzet ten opzichte van 11 maart 2020?

(basis: alle ondervraagden; n=791)

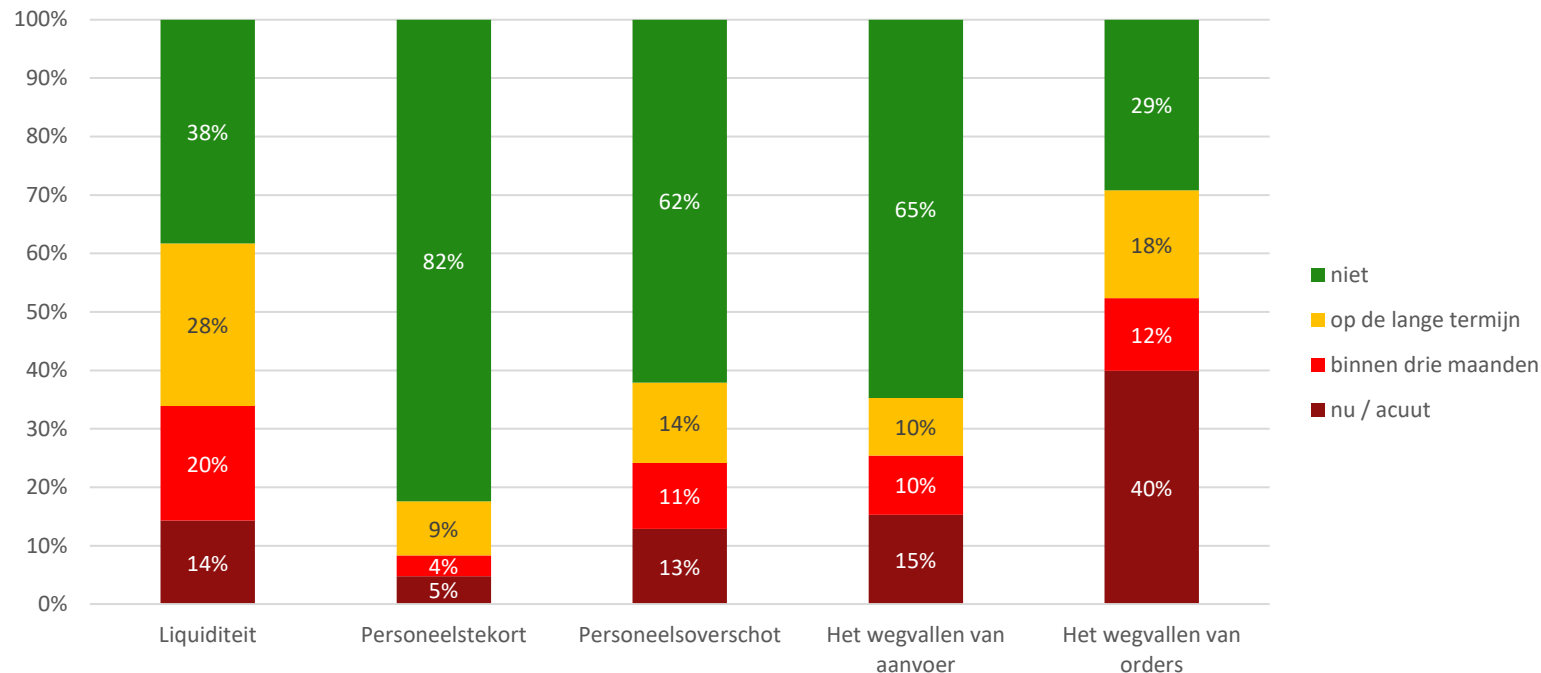

- Ruim 70% van de ondernemers in Overijssel heeft in meer of mindere mate te maken met een omzetsdaling. Voor bijna 40% van de ondernemingen is de omzetsdaling 40% of hoger is. Het zwaarst getroffen lijken ondernemingen in horeca, 76% van de ondernemingen uit deze branche heeft te maken met een omzetsdaling van 60% of meer.
- Ook zijn er bedrijven die tijdens de coronacrisis een omzetstijging weten te realiseren, ruim een tiende van de Overijssels ondernemers geeft aan dat de omzet ten opzichte van 11 maart 2020 gestegen is. Nog eens 18% zegt dat de coronacrisis (vooralsnog) geen effect heeft op de omzet.

2.1 Impact coronacrisis op omzet en bedrijfsvoering

Op welke termijn verwacht u dat de onderstaande factoren invloed gaan hebben op uw bedrijfsvoering?

(basis: alle ondervraagden; n=791)

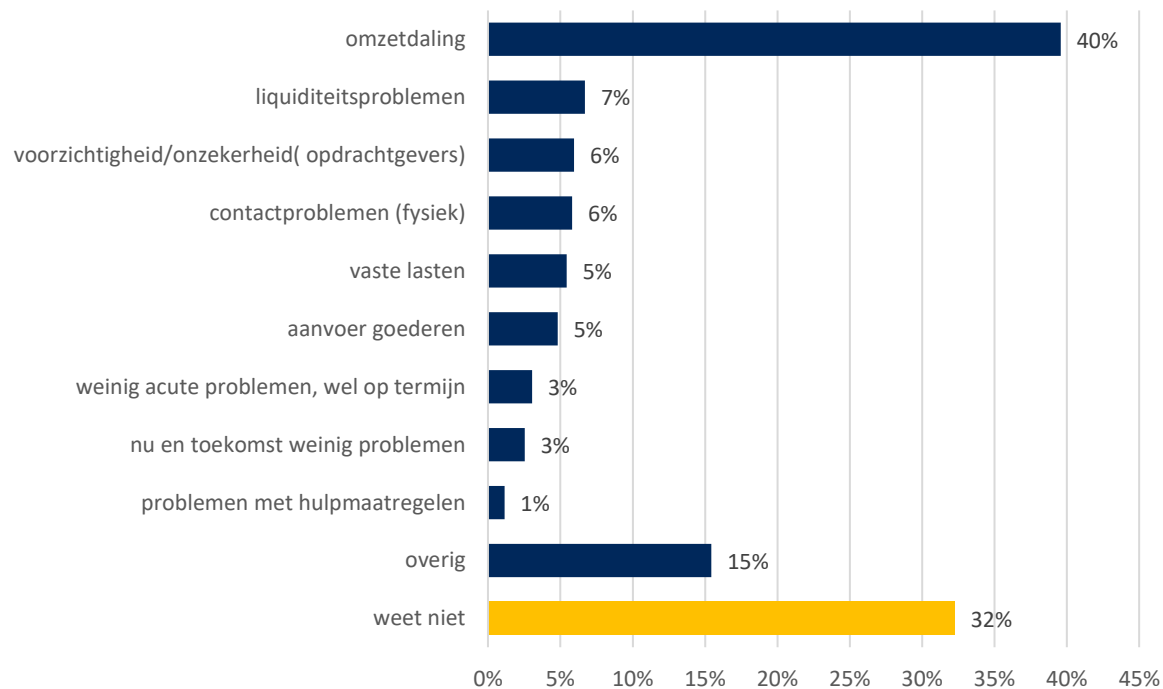
- Het wegvallen van orders en de liquiditeitspositie van de onderneming is voor veel bedrijven op dit moment of op termijn het grootste probleem. 40% van de ondernemingen heeft al te maken met het wegvallen van orders en nog eens 30% verwacht dat dat op korte of lange termijn zal gaan gebeuren. Voor de liquiditeitspositie geldt dat die voor veel ondernemingen op dit moment nog wel goed is, maar de verwachting is dat ruim 60% hier problemen mee gaat krijgen.
- Ondernemingen in de horeca, hebben het meest acuut last van liquiditeitsproblemen (41%), personeelsoverschot (32%) en het wegvallen van orders (71%).
- Van een personeelstekort is op dit moment niet of nauwelijks sprake, bij een kwart van de ondernemingen lijkt nu of binnen drie maanden wel sprake van problematiek met personeelsoverschotten.
- Ook een kwart van de ondernemingen heeft, of verwacht binnen drie maanden problemen met de aanvoer van bijvoorbeeld goederen of grondstoffen.

2.1 Impact coronacrisis op omzet en bedrijfsvoering

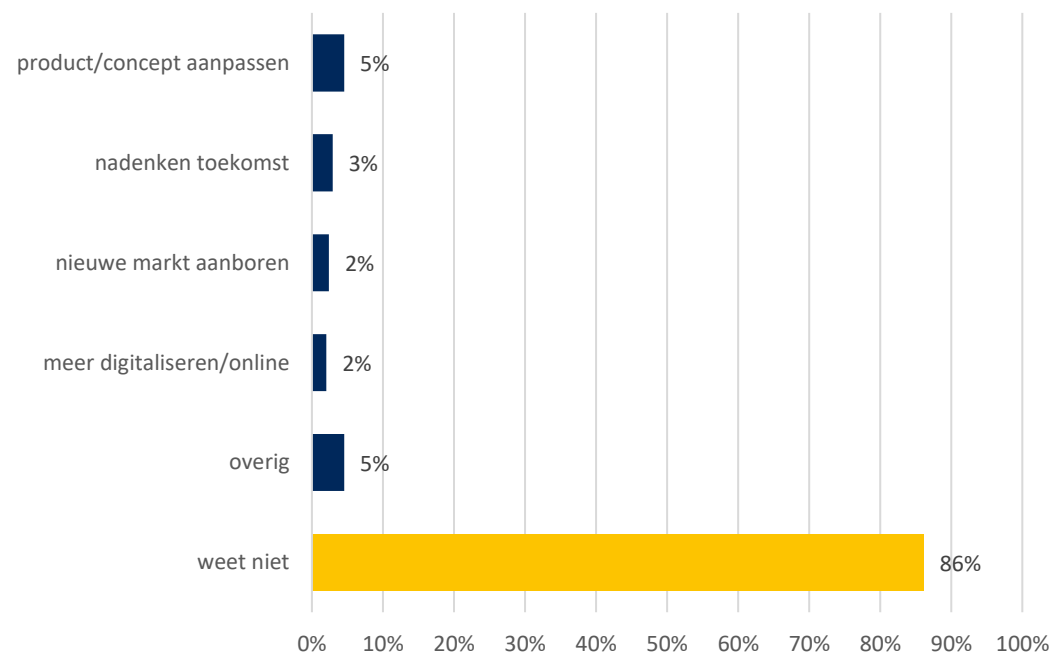
Met welke acute problemen of kansen heeft u, als ondernemer, op dit moment te maken?

(basis: alle ondervraagden; n=791)

problemen

kansen

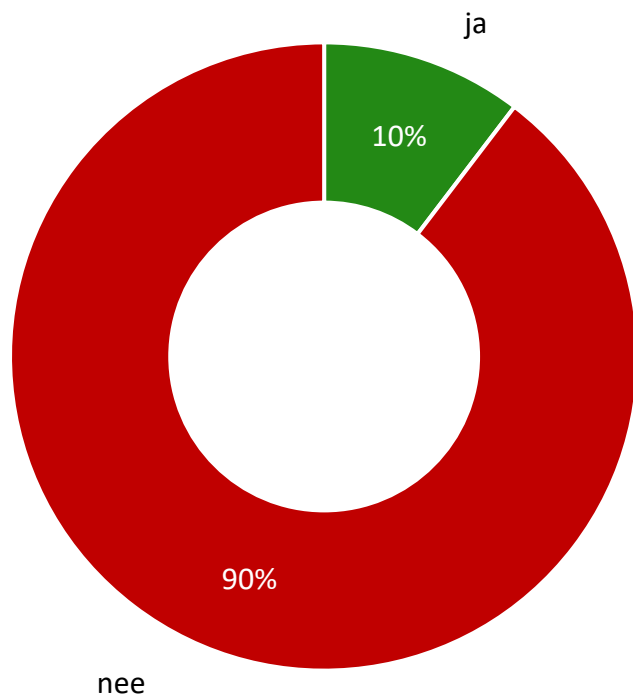
- Wanneer de ondernemers gevraagd wordt naar acute problemen of kansen, worden er meer problemen dan kansen genoemd. Verreweg het meest genoemde acute probleem waar men mee te maken heeft is een omzetsdaling (40%).
- Als men kansen ziet, dan liggen die op het gebied van het aanpassen van het aangeboden product of concept (5%) en hierop aansluitend noemt 2% het aanboren van nieuwe markten. Andere redelijk vaak genoemde kansen zijn 'nadenken over de toekomst' en het zoeken naar meer digitale oplossingen (aanbieden e-Health producten/digitale dienstverlening of online verkoop).

2.1 Impact coronacrisis op omzet en bedrijfsvoering

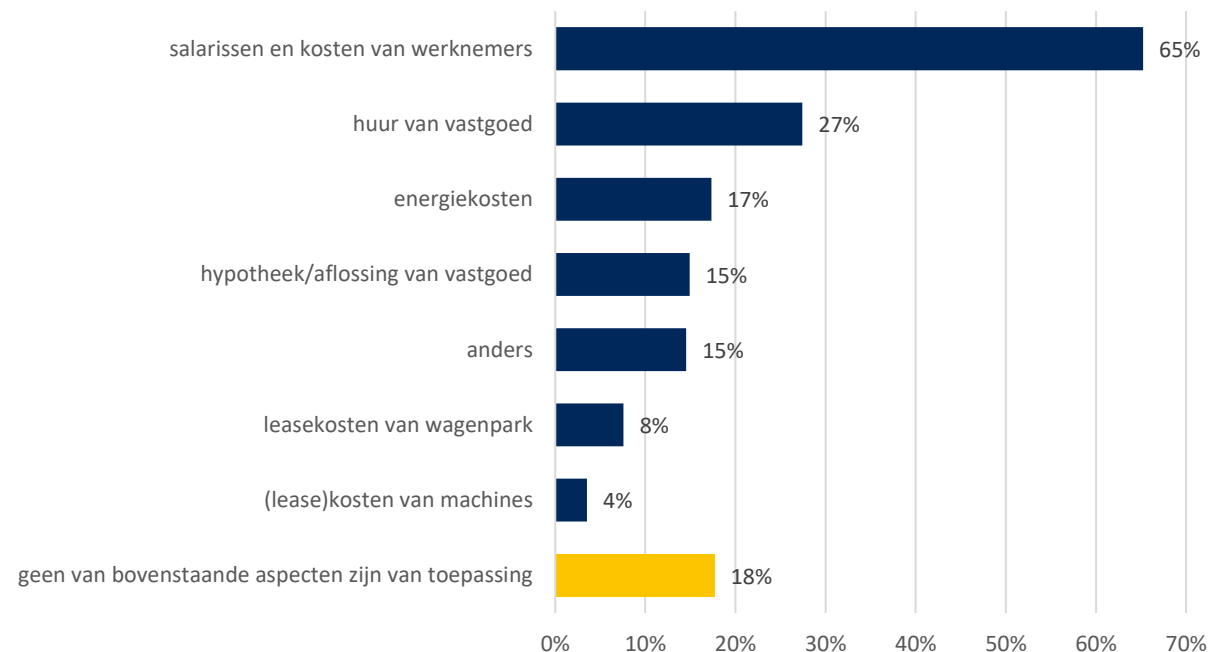
Is uw onderneming naar aanleiding van de coronacrisis nieuwe kredietverplichtingen aangegaan?

(basis: alle ondervraagden; n=791)

Welke van de volgende kostenposten drukken op dit moment het zwaarst op uw financiële lasten?

(basis: alle ondervraagden; n=791 – maximaal 3 antwoorden)

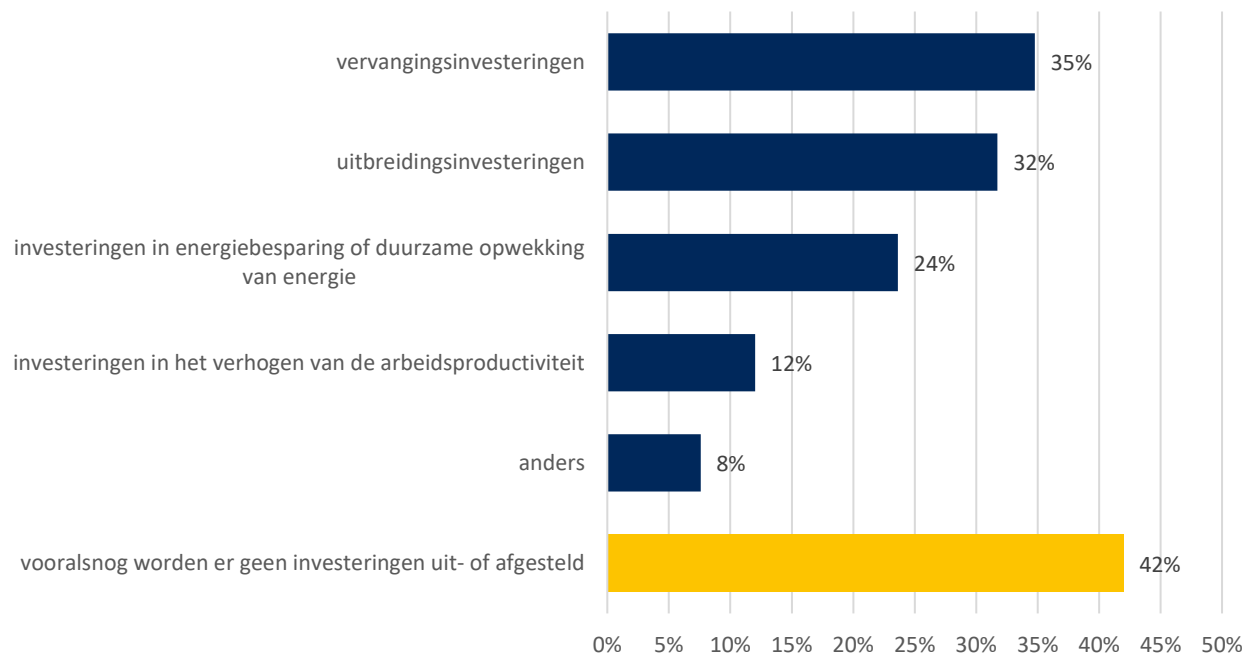

- De meeste ondernemers zijn naar aanleiding van de coronacrisis nog geen nieuwe kredietverplichtingen aangegaan. Onder ondernemers met 1 medewerker is er relatief vaker (23%) wel een nieuwe kredietverplichting aangegaan.
- Personeelskosten drukken op dit moment voor bijna twee derde van de ondernemingen het zwaarst op de financiële lasten, maar ook de kosten voor huisvesting (huur (27%) drukken bij een groot deel zwaar op de financiële lasten. Bij ondernemingen met meer dan 5 medewerkers worden salarissen en kosten van werknemers door ruim 80% genoemd. Leasekosten van het wagenpark speelt logischerwijs met name sterk een rol in de branche vervoer en opslag, 54% van de ondernemers noemt dit.

2.1 Impact coronacrisis op omzet en bedrijfsvoering

Welke van de volgende investeringen in uw onderneming worden uit- of afgesteld?

(basis: alle ondervraagden; n=791 – meerdere antwoorden mogelijk)

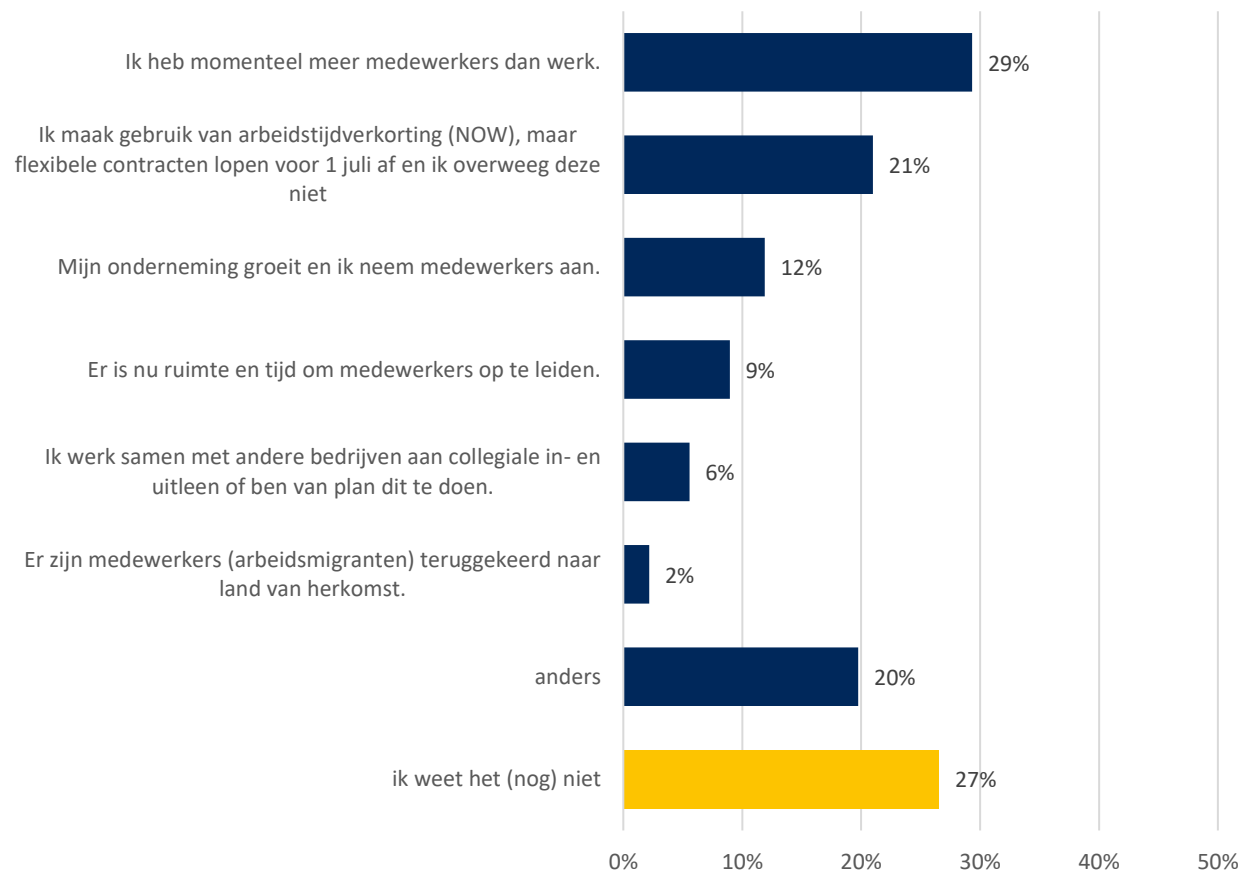

- Bijna 60% van de Overijsselse ondernemers stelt geplande investeringen uit, vervangings- en uitbreidingsinvesteringen worden het vaakst uitgesteld; circa een derde van de ondernemers stelt dit soort investeringen voornamelijk uit. Vooral onder ondernemingen met meer dan 250 medewerkers worden uitbreidingsinvesteringen uitgesteld (68%).
- De coronacrisis heeft ook invloed op de verduurzaming van de ondernemingen, bijna een kwart van de ondernemers stelt investeringen in energiebesparing of het opwekken van duurzame energie uit of doet ze geheel niet, terwijl hier wel plannen voor waren.

2.2 Impact coronacrisis op de werkgelegenheid

Welke impact heeft de coronacrisis op de werkgelegenheid binnen uw onderneming op dit moment?

(basis: ondernemingen met personeel n=648) – meerdere antwoorden mogelijk

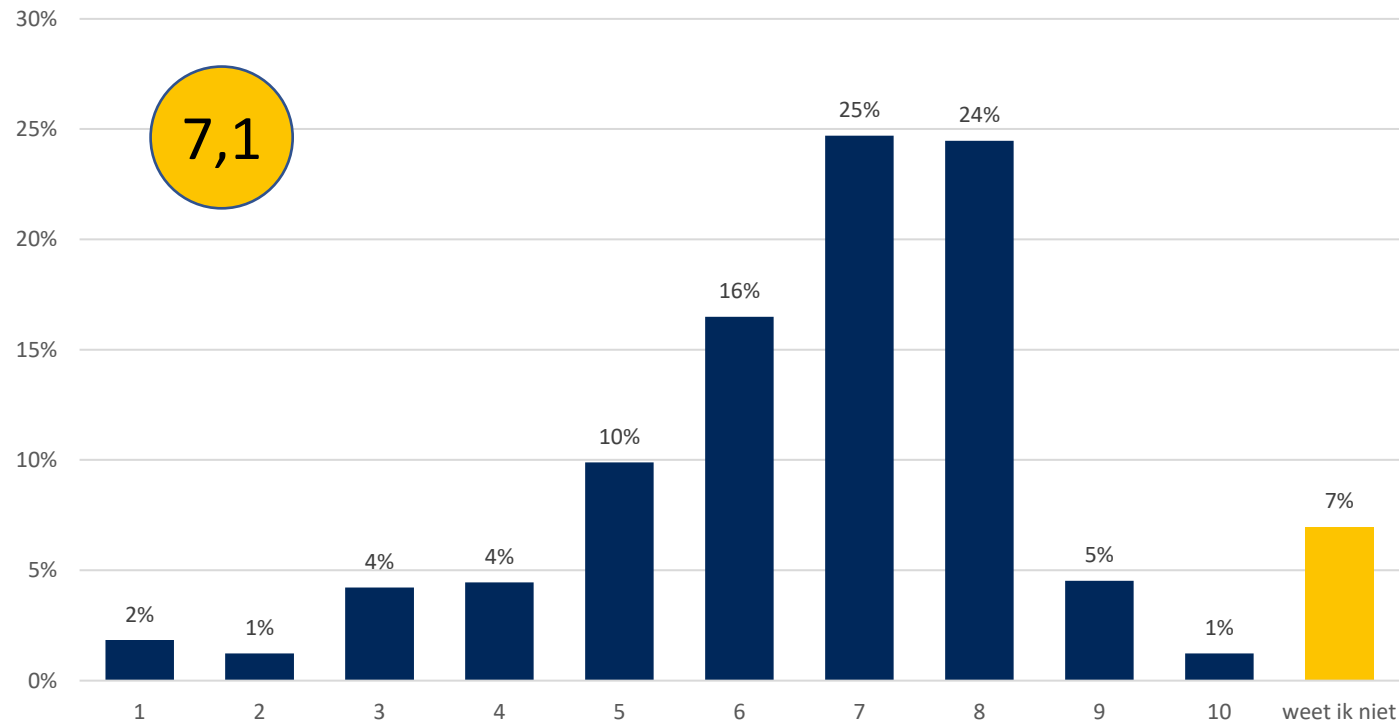

- Van deze ondernemers geeft ruim een kwart (29%) aan als gevolg van de coronacrisis te maken te hebben met meer medewerkers dan werk.
- Een vijfde (21%) van de ondernemers overweegt flexibele contracten niet te verlengen, ondanks het feit dat men gebruikmaakt van de NOW-regeling.
- Onder 'anders' wordt bijvoorbeeld genoemd dat uitzendkrachten of tijdelijk personeel niet aangenomen worden of vacatures niet ingevuld worden.
- Ruim een vijfde van de ondernemingen weet nog niet welke impact de coronacrisis op de werkgelegenheid heeft.

2.3 Beoordeling hulpmaatregelen

De overheid heeft hulpmaatregelen ingesteld om ondernemers steun te bieden tijdens de coronacrisis. Met welk rapportcijfer beoordeelt u deze hulpmaatregelen in het algemeen?

(basis: alle ondervraagden; n=791)

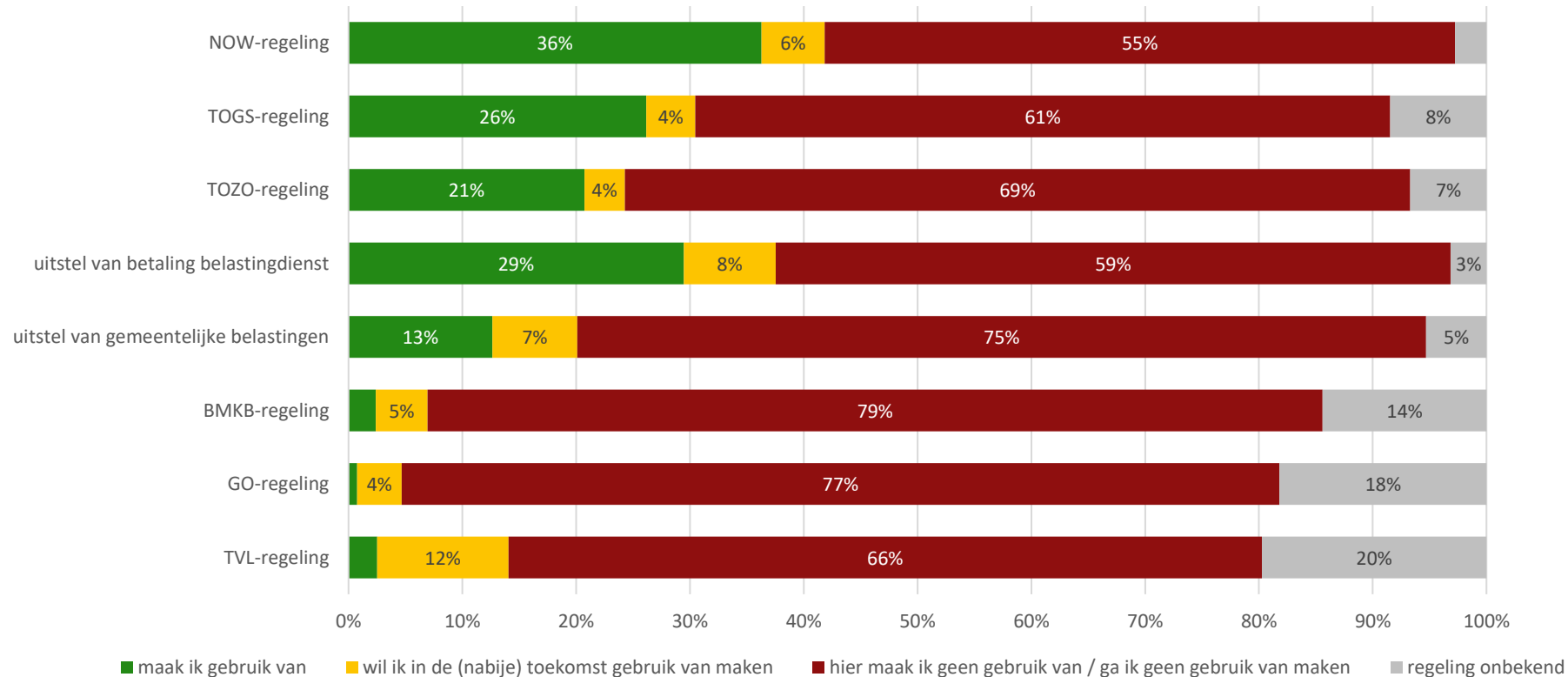
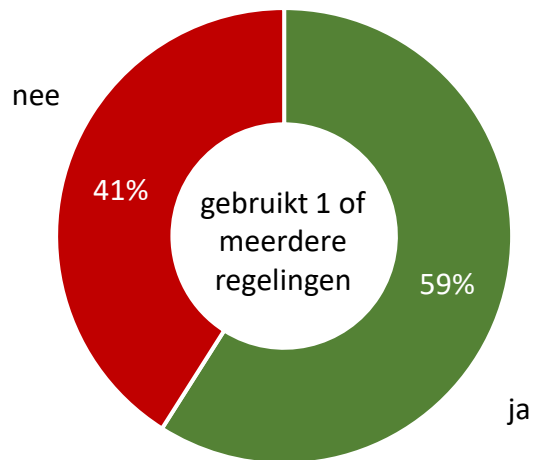

- Meer dan de helft (54%) van de ondernemers waardeert de hulpmaatregelen met een rapportcijfer van een 7 of hoger. Met een gemiddeld rapportcijfer van een 7,1 scoren de maatregelen een ruime voldoende, waarbij er nauwelijks verschil in waardering is tussen ondernemers die er wel of niet aanspraak op hebben gemaakt.
- Iets meer dan twee tiende van de ondernemers (22%) beoordeelt de hulpmaatregelen met een onvoldoende.

2.3 Beoordeling hulpmaatregelen

Maakt u gebruik van de volgende beschikbare maatregelen?

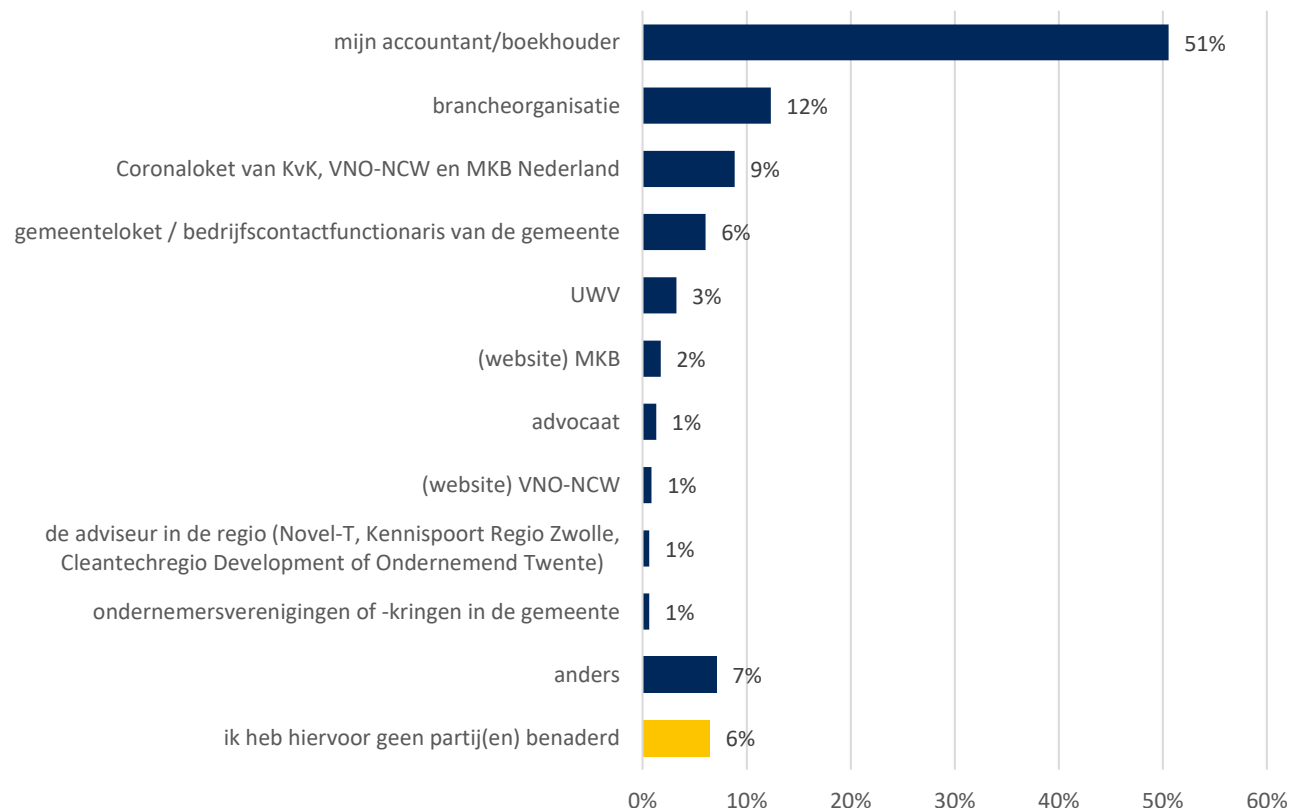
(basis: alle ondervraagden; n=791)

2.3 Beoordeling hulpmaatregelen

Met welke partij heeft u als eerste contact opgenomen over de hulpmaatregelen?

(basis: ondernemingen die gebruikmaken van 1 of meerdere regelingen; n=463)

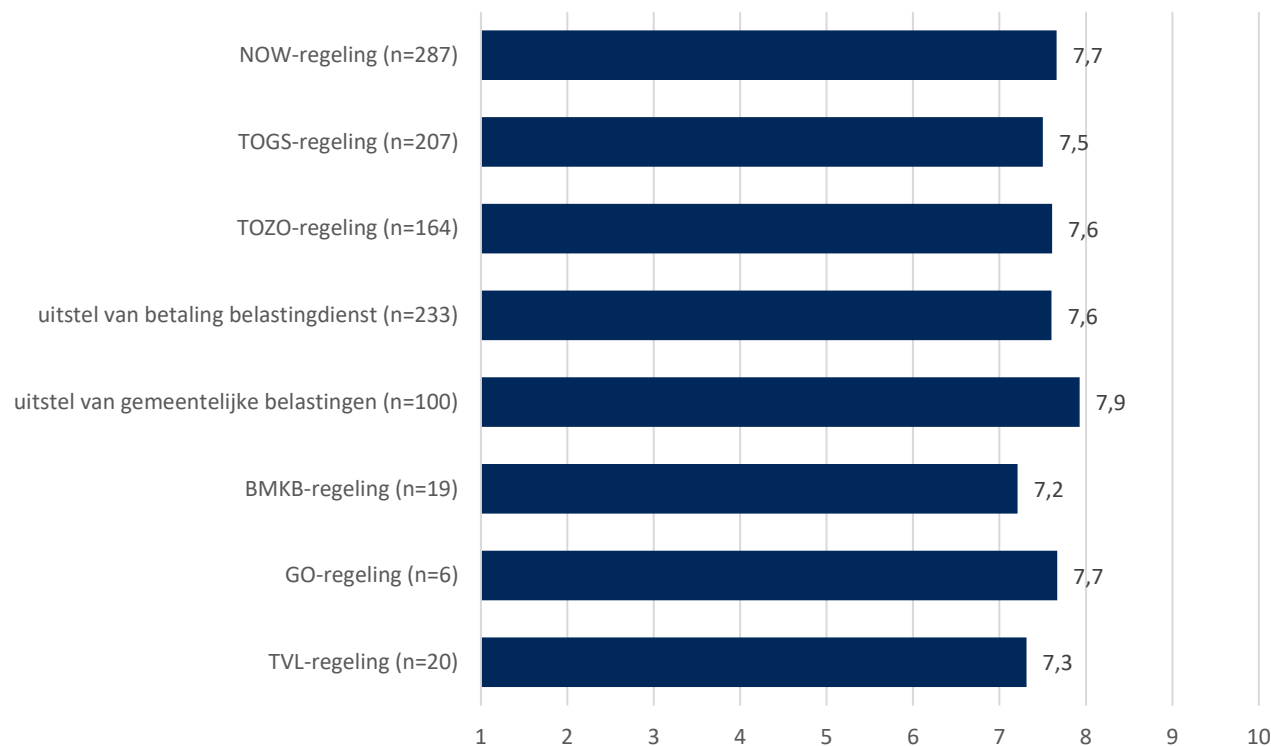

- Uit de figuur op de vorige pagina blijkt dat bijna 60% van de ondernemers gebruikmaakt van een of meerdere door de overheid beschikbaar gestelde regelingen. Verreweg het meest wordt er gebruikgemaakt van de NOW-regeling (36%) en uitstel van belastingen (29%).
- Ook van de TOGS (26%) en de TOZO (21%) wordt redelijk veel gebruikgemaakt. De overige regelingen zijn minder populair, maar ook vaker onbekend bij de ondernemers. Dit geldt het sterkst voor de TVL-regeling die net voor de uitvoering van het onderzoek werd gepresenteerd; een vijfde van de ondernemers is nog onbekend met deze regeling.
- Het zijn met name de horecaondernemers die significant vaker gebruikmaken van de NOW- (75%), TOGS- (78%) en TOZO-regelingen (54%) en uitstel van gemeentelijke belastingen (49%).
- Als men gebruik van een regeling zou willen maken, dan heeft men dat veelal al gedaan; slechts een klein percentage ondernemers verwacht in de toekomst nog gebruik te zullen maken van de beschikbare regelingen.
- De accountant/boekhouder speelt een belangrijke rol in de advisering rondom de hulpmaatregelen. De helft van de ondernemers neemt als eerste contact op met deze partij om de mogelijkheden te bespreken. Het zijn vooral zzp'ers die het eerste contact over de regelingen zoeken bij het gemeenteloket (24%).

2.4 Toegankelijkheid en effectiviteit hulpmaatregelen

Welk rapportcijfer zou u de toegankelijkheid van de door u aangevraagde maatregelen willen geven? Hierbij willen we graag weten in welke mate u de aanvraag van de hulpmaatregel duidelijk en gebruiksvriendelijk vindt.

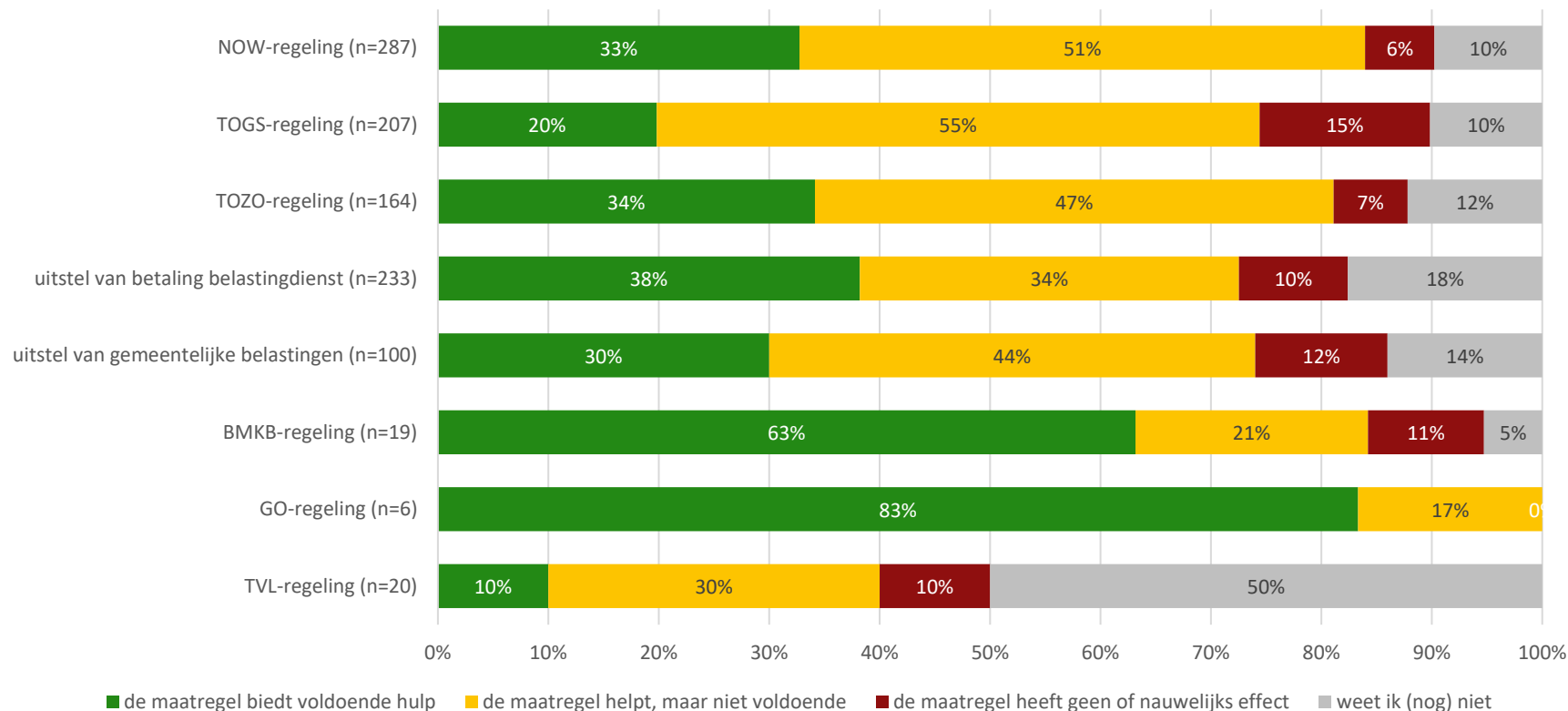
(basis: ondernemingen die gebruikmaken van een hulpmaatregel)

- De ondernemers die gebruikmaken van een of meerdere van de beschikbare regelingen, zijn tevreden over de toegankelijkheid van de verschillende regelingen. Op toegankelijkheid (duidelijkheid en gebruiksvriendelijkheid) scoren alle regelingen een ruime voldoende, waarbij de toegankelijkheid van de uitstel voor gemeentelijke belastingen het hoogst scoort.

2.4 Toegankelijkheid en effectiviteit hulpmaatregelen

In hoeverre biedt deze maatregel u de hulp die u nodig heeft?
(basis: ondernemingen die gebruikmaken van een hulpmaatregel)

- Met uitzondering van de TVL-regeling die nog maar net werd aangekondigd ten tijde van het veldwerk voor het onderzoek, lijken alle regelingen te helpen. De mate waarin dit gebeurt verschilt wel sterk. Bij de meest aangevraagde regelingen (NOW- en TOGS- regeling en het uitstel van betaling belastingdienst) helpen volgens een groot deel wel, maar zij vinden niet dat het voldoende helpt.
- Bij de TOGS-regeling is een redelijk grote groep (15%) ondernemers die aangeeft dat de regeling niet of nauwelijks effect heeft.

2.5 Behoeftte aan andere hulpvormen

Aan welke andere vormen van hulp heeft uw onderneming in het kader van de coronacrisis behoefte?

(basis: alle ondervraagden; n=791 – meerdere antwoorden mogelijk)

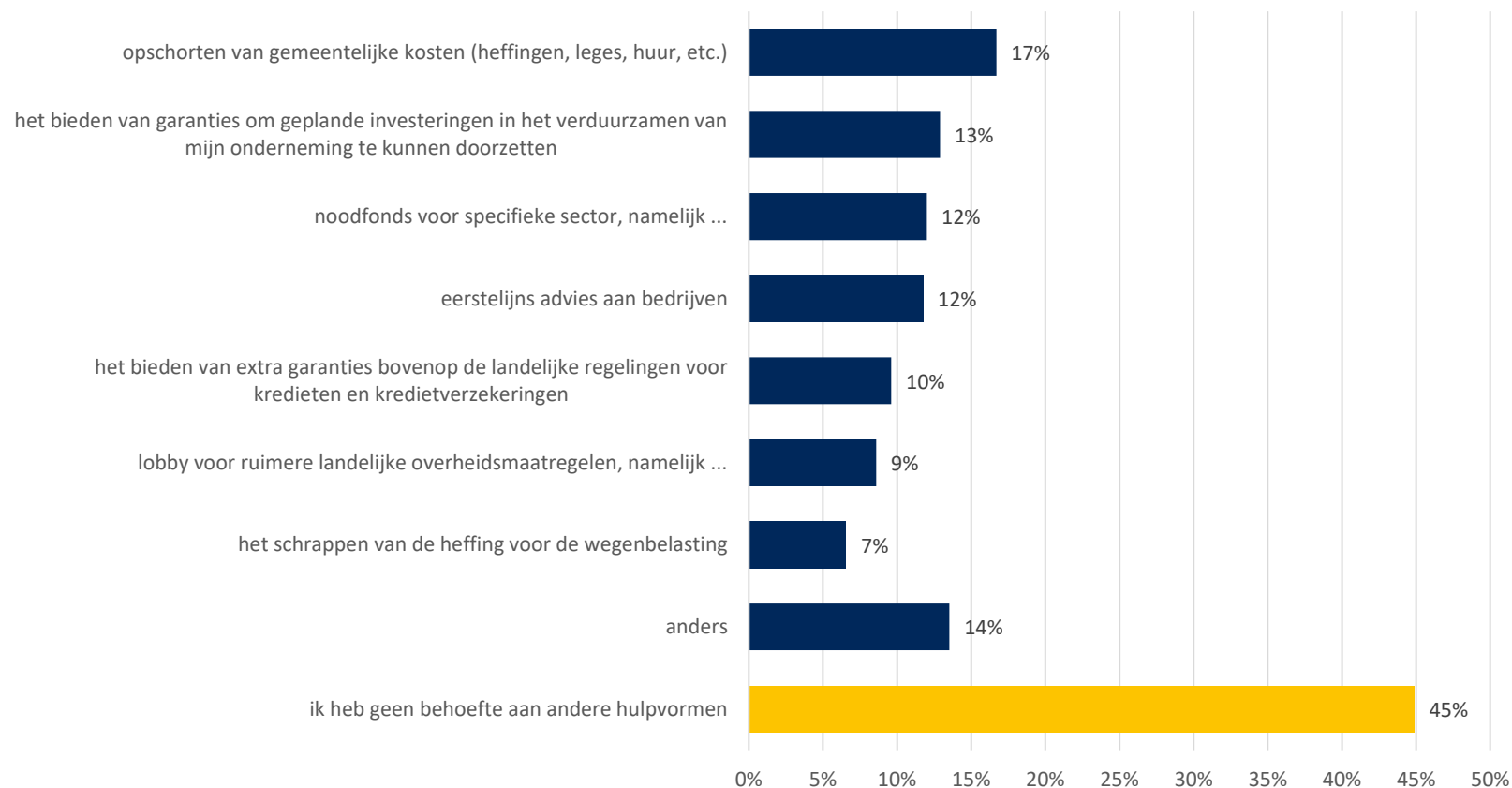

- Hoewel de beschikbare hulp volgens de ondernemers niet altijd voldoende is, geeft een groot deel van de Overijsselse ondernemers tevens aan geen behoefte te hebben aan andere hulpvormen.
- Ruim een kwart van de ondernemers heeft behoefte aan meer hulp in de vorm van belastingvrijstelling, maar ook heeft men behoefte aan hulp in de vorm van structureel kapitaal (17%) of advies over juridische mogelijkheden op het gebied van arbeidsvoorwaarden (11%)

2.5 Behoeftte aan andere hulpvormen

Welke van de volgende maatregelen vanuit provincie, regio's, gemeenten en werkgeversorganisaties zijn volgens u nodig?

(basis: alle ondervraagden; n=791 – meerdere antwoorden mogelijk)

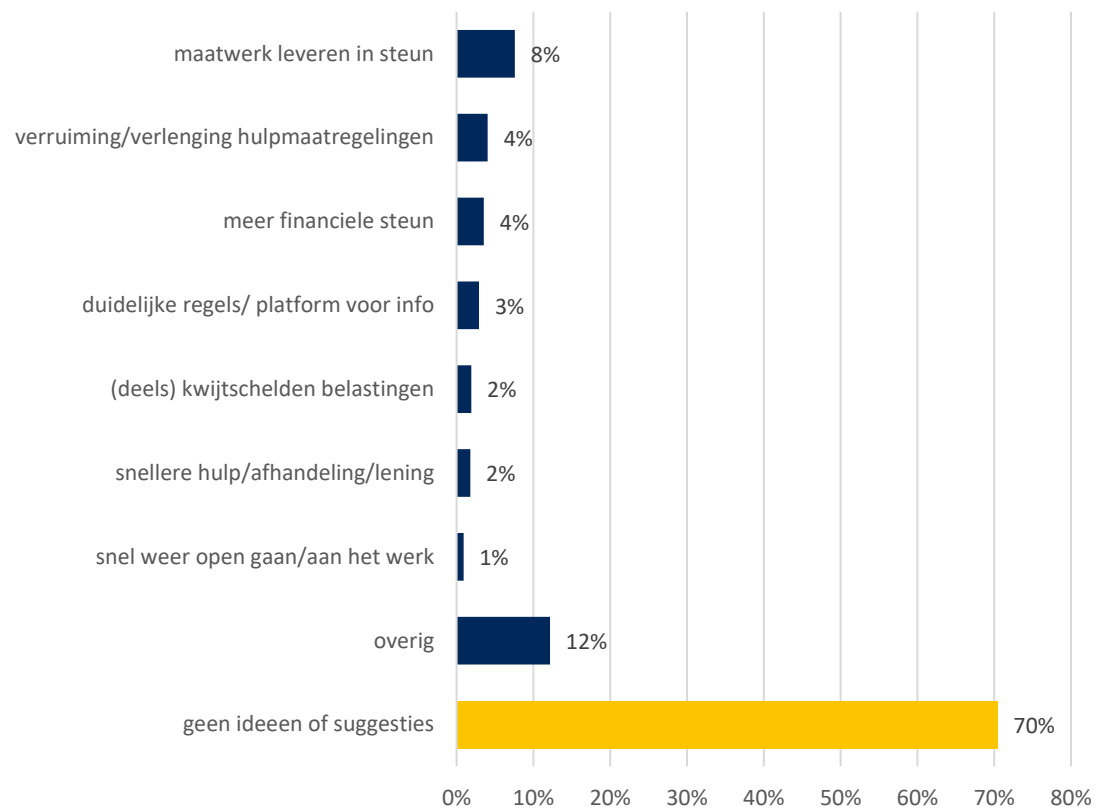

- Waar 45% aangaf geen behoefte te hebben aan andere hulpvormen, antwoordt een even grote groep datzelfde wanneer er concreet gevraagd wordt naar mogelijke maatregelen vanuit provincie, regio's, gemeenten en werkgeversorganisaties.
- Ondernemers die wel behoefte hebben aan aanvullende maatregelen, noemen het meest het opschorten van gemeentelijke kosten, maar ook het bieden van garanties om geplande duurzaamheidsinvesteringen te kunnen doen. Ook noodfondsen voor specifieke sectoren of een lobby voor ruimere landelijk regelingen worden door circa een vijfde van de ondernemers genoemd. Sectoren die volgens de ondernemers een noodfonds zouden moeten krijgen zijn horeca, toerisme maar ook bedrijven die gerelateerd zijn aan evenementen (bijvoorbeeld standbouw/decoratie) genoemd. De ruimere landelijke overheidsmaatregelen waarvoor gelobbyd moet worden, zijn bijvoorbeeld verbeteren van de voorwaarden voor de NOW-regeling of een financiële tegemoetkoming in de vaste lasten.

2.5 Behoeftte aan andere hulpvormen

Heeft u ideeën of suggesties om de hulpmaatregelen voor ondernemers te verbeteren of uit te breiden?

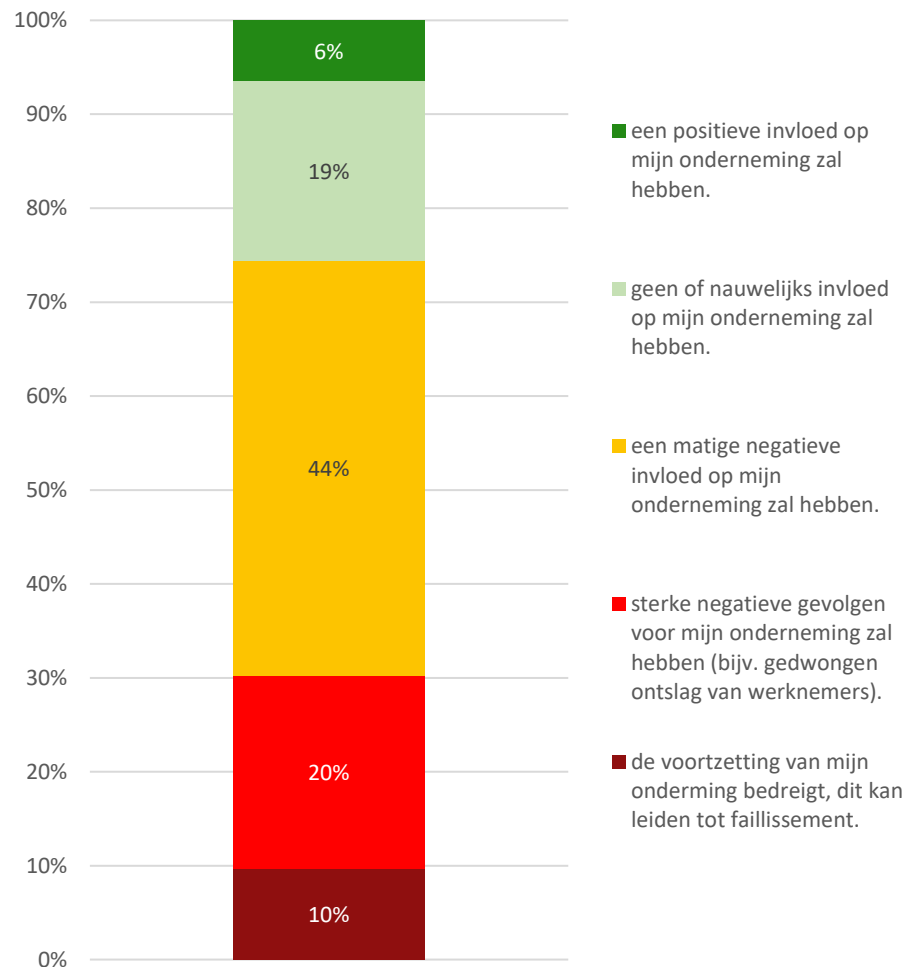
(basis: alle ondervraagden; n=791 – meerdere antwoorden mogelijk)

- Het merendeel van de ondervraagde ondernemers heeft spontaan geen ideeën of suggesties om de hulpmaatregelen te verbeteren of uit te breiden. Daar waar ze dat wel hebben, is er met name behoefte aan maatwerk. Voorbeelden hiervan zijn:
“De huidige maatregelen per sector bekijken en ook toepassen voor sectoren die later in de problemen komen.”
“Bij seizoensbedrijven (buitensport/groepsuitjes) moet gekeken worden naar een regeling t/m het voorjaar 2021, omdat pas in mei weer geld verdiend wordt.”
“Help vooral die sectoren die het hard nodig hebben maar wel op afzienbare termijn weer perspectief hebben.”
- Hiernaast is er behoefte aan een verruiming en verlenging van de huidige maatregelen, maar ook aan meer financiële steun.

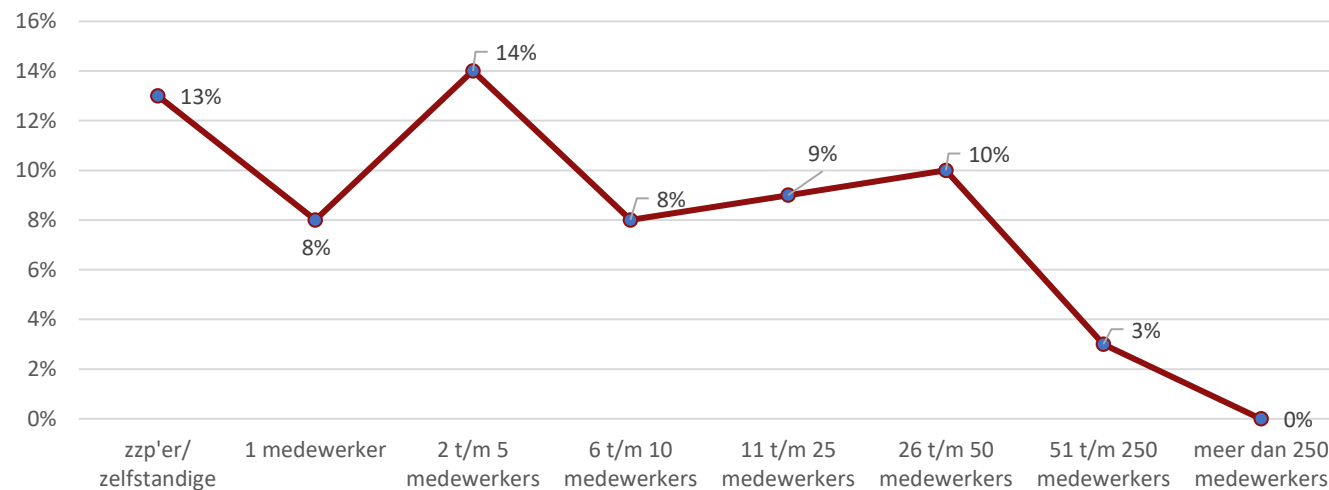
2.6 Verwachte gevolgen coronacrisis

Ik verwacht dat de coronacrisis ...
(basis: alle ondervraagden; n=791)

- Driekwart van de bedrijven verwacht in meer of mindere mate negatieve gevolgen van de coronacrisis. Bij 10% van de ondernemingen zijn de gevolgen zo zwaar dat ze tot een faillissement kunnen leiden. Nog eens 20% van de ondernemers verwacht dat de gevolgen van de coronacrisis zo sterk zijn dat er bijvoorbeeld personeel gedwongen moet worden ontslagen.
- Dat het voortzetten van de onderneming bedreigt wordt, komt het meest voor bij horecaondernemingen (33%), maar ook in de sector sport en recreatie noemt 26% dit.

Percentage ondernemers dat verwacht dat de coronacrisis de voortzetting bedreigt.

2.6 Verwachte gevolgen coronacrisis

Percentage ondernemers dat verwacht dat de coronacrisis de voortzetting bedreigt – naar branche

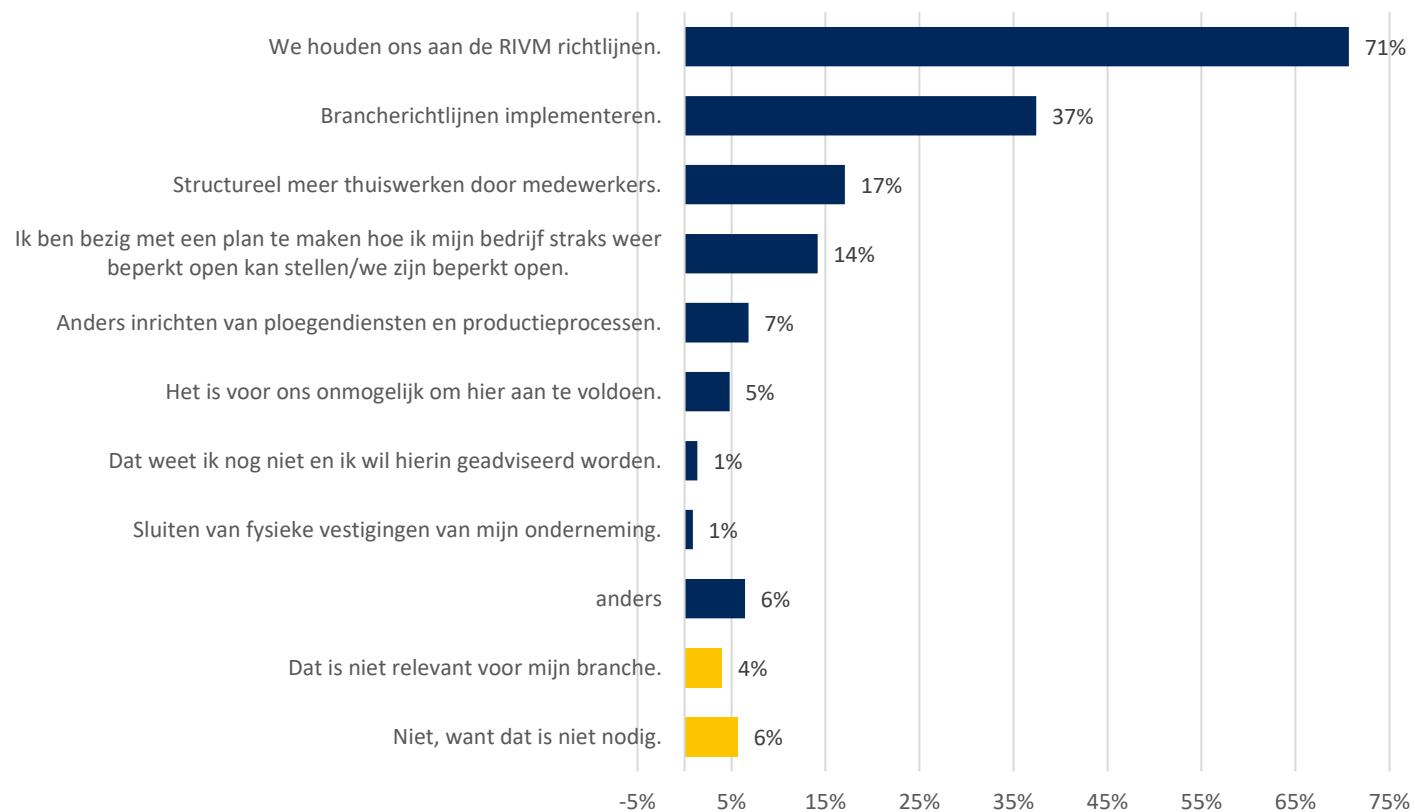
branche	aantal in onderzoek	% voortzetting bedreigt
landbouw, bosbouw en visserij (SBI 1 tot 3)	15	7%
delfstoffen, nutsbedrijven (SBI 6 tot 9)	1	0%
industrie (SBI 10 tot 33)	80	6%
bouw en installatietechniek (SBI 41 tot 43)	61	5%
handel in en reparatie van auto's (SBI 45)	25	0%
groothandel (SBI 46)	55	2%
detailhandel (SBI 47)	154	11%
vervoer en opslag (SBI 49 tot 53)	13	0%
logies, maaltijd- en drankverstrekking (SBI 55 tot 56)	76	33%
informatie en communicatie (SBI 58 tot 63)	33	0%

branche	aantal in onderzoek	% voortzetting bedreigt
financiële instellingen (SBI 64 tot 66)	7	0%
onroerend goed (SBI 68)	14	0%
zakelijke dienstverlening (SBI 69 tot 82)	118	6%
onderwijs, openbaar bestuur en overheid (SBI 84 tot 85)	15	13%
zorg (SBI 86 tot 88)	31	10%
cultuur (SBI 91)	4	0%
sport en recreatie (SBI 93)	34	26%
overige dienstverlening (SBI 94 tot 96)	47	9%
anders	8	0%
totaal	791	100%

2.6 Verwachte gevolgen coronacrisis

Hoe bereidt uw onderneming zich voor op de 1,5 meter economie?

(basis: alle ondervraagden; n=791 – meerdere antwoorden mogelijk)

- Voor veel ondernemingen heeft de nieuwe situatie een grote impact op de bedrijfsvoering. De zogenaamde 1,5 meter economie zorgt er bij veel ondernemingen voor dat ze hun werkwijzen en/of bedrijfsvoering aan moeten passen.
- Voor het merendeel van de ondernemingen geldt dat men zich in ieder geval probeert te houden aan de RIVM richtlijnen. Daarnaast worden de brancherichtlijnen geïmplementeerd en laten de ondernemers het personeel meer structureel thuiswerken.

3. Achtergrondkenmerken

3. Achtergrondkenmerken

Aan het ondernemerspanel hebben de volgende ondernemers deelgenomen.

aantal medewerkers	n	%
geen (zzp'er/zelfstandige)	143	18%
1 medewerker	39	5%
2 t/m 5 medewerkers	174	22%
6 t/m 10 medewerkers	119	15%
11 t/m 25 medewerkers	132	17%
26 t/m 50 medewerkers	88	11%
51 t/m 250 medewerkers	74	9%
meer dan 250 medewerkers	22	3%
totaal	791	100%

regio	n	%
Regio Zwolle	122	15%
Regio Twente	583	74%
Regio Deventer	86	10%

3. Achtergrondkenmerken

Aan het ondernemerspanel hebben de volgende ondernemers deelgenomen.

branche	n	%
landbouw, bosbouw en visserij (SBI 1 tot 3)	15	2%
delfstoffen, nutsbedrijven (SBI 6 tot 9)	1	0%
industrie (SBI 10 tot 33)	80	10%
bouw en installatietechniek (SBI 41 tot 43)	61	8%
handel in en reparatie van auto's (SBI 45)	25	3%
groothandel (SBI 46)	55	7%
detailhandel (SBI 47)	154	20%
vervoer en opslag (SBI 49 tot 53)	13	2%
logies, maaltijd- en drankverstrekking (SBI 55 tot 56)	76	10%
informatie en communicatie (SBI 58 tot 63)	33	4%

branche	n	%
financiële instellingen (SBI 64 tot 66)	7	1%
onroerend goed (SBI 68)	14	2%
zakelijke dienstverlening (SBI 69 tot 82)	118	15%
onderwijs, openbaar bestuur en overheid (SBI 84 tot 85)	15	2%
zorg (SBI 86 tot 88)	31	4%
cultuur (SBI 91)	4	1%
sport en recreatie (SBI 93)	34	4%
overige dienstverlening (SBI 94 tot 96)	47	6%
anders	8	1%
totaal	791	100%

Right Marktonderzoek
Emmawijk 55
8011 CN ZWOLLE
www.rightmarktonderzoek.nl